

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

evoluerende en zelfstandige «wetenschap» komt echter helaas weinig aan bod. Het idee om Freuds geboortedatum te herdenken met een lezingencyclus door het hele land vind ik origineel en lovenswaardig. Analytici nemen via het gesproken woord veel te weinig deel aan het culturele leven. De lezingen hadden echter misschien bij de toehoorders een grotere impact dan dit boek op de lezer. Voor wie zich echt in de moderne psychoanalyse wil verdiepen, is het te fragmentarisch.

Over de plaats van de liefde

Bespreking van

André Green & Gregorio Kohon (2005).

Love and its vicissitudes.

Hove/New York: Routledge.

ISBN 978 1 58391 745 9, 105 pp., £ 16,99

JAN VANDEPUTTE

Niet de minste onderneming: een monografie schrijven over de liefde, met haar onbestendigheden en wisselvalligheden. *Love and its vicissitudes* bestaat uit twee teksten die aanvankelijk als lezing werden gepresenteerd op de English-Speaking Conference *Love* van de British Psychoanalytical Society in 2003. Greens tekst heeft als titel *To love or not to love: Eros and Eris*. Kohon kiest voor *Love in a time of madness*. De oorspronkelijke bijdragen werden gecorrigeerd, bewerkt — mede dankzij de discussies tijdens de conferentie — en verder uitgewerkt tijdens een langlopend project (2000–2003), Research Group on Borderline Phenomena, waar Green en Kohon deel van uitmaakten. De twee teksten worden ingeleid door een aardig exposé van Margot Waddell. Ook haar samenvatting schept hoge verwachtingen:

«They grasp the nettle and seek expression for, among other things, the inseparability of passion from sexual desire, at-one-ness, dissolution, loss, destruction, death, regeneration, madness — all compounded in that simple word — Love.» Waddell preludeert op de twee artikelen door te wijzen op hun gemeenschappelijke inspiratiebron, de literatuur en dan vooral poëzie, én op hun verschil in aanpak. Green munt (weer) uit in de strenge precisie — de Franse *rigueur* — waarmee hij compact, geleerd en energiek in vogelvlucht de geschiedenis van de psychoanalytische theorie over de liefde behandelt en dat ook nog illustreert met een analyse van een gedicht van Shakespeare. Adembenemend, zegt Waddell.

Kohons vertrekpunt is de jarenlange psychoanalytische behandeling van een psychotische, literair begaafde jongeman en het absolute belang voor ieder kind dat het — met hulp van een «denkend» ander — de mogelijkheid kan ervaren van de extreme condities liefde en haat, als horend bij de «ordinary madness of the infantile state». Verademend, zegt Waddell. Klinkt dit alles geëxalteerd en overspannen? Na lezing blijkt dit dunne boekje de geschetste verwachtingen waar te maken. Green blijft met zijn wetenschappelijke *rigueur* met beide benen op de grond en leidt de lezer, aan de hand van paragrafen overdrachtsliefde, verliefdheid, van iemand houden, iemand graag zien, infantiele seksualiteit en oedipuscomplex door het werk van Freud, postfreudianen, Klein, Winnicott en de Franse psychoanalyse. Natuurlijk zijn Greens stokpaardjes herkenbaar, maar door de wijze waarop hij ze berijdt deze keer minder storend. Zijn stijl is nu eerder verkennend en onderzoekend dan assertief en boud-stellend. Hij betreurt dat psychoanalytici zo weinig schrijven over het verschil tussen liefde in de kindertijd en liefde in de volwassenheid. Hij vermoedt dat er in de theorievorming te veel nadruk wordt gelegd op de moeder-babyrelatie, waarbij de moeder die ook plezier beleeft aan seks

met een volwassen partner verdonkere-maand wordt. In die afsplitsing herkent hij voor de zoveelste keer een idealisering van liefde als iets dat eerder bestaat uit stabiliteit, constantheid en evenwicht dan iets dat ook verwijst naar passie en destructie. Deze idealisering bespeurt hij minder in de Franse psychoanalyse, met verwijzing naar Lacans begrippen 'jouissance' en 'hainamoration'.

Green eindigt zijn uiteenzetting met een mooie analyse van *The phoenix and the turtle*, een mysterieus gedicht van Shakespeare over mystieke en alles verterende passie.

Voor Kohon is de 'gekte' in de behandelkamer aanleiding om te exploreren wat het verschil is tussen 'krankzinnigheid' en '(normale) gekte' en uit te zoeken welke factoren een bijdrage leverden aan het herstel van zijn patiënt. Natuurlijk gaat het dan over het zorgvuldig 'lezen' van de tegenoverdracht. Patiënten zoeken niet alleen het oude in de overdracht maar hopen ook op een nieuw begin in de ervaring van die speciale, unieke intimiteit van de psychoanalytische situatie.

Love and its vicissitudes is een inspirerend, dun boekje vol van psychoanalytische wijsheid.

Brits geweld

Bespreking van

Celia Harding (red.) (2006). *Aggression and destructiveness — Psychoanalytical perspectives*. Londen: Routledge.
ISBN 978 1 58391 885 2, 256 pp., £ 20,99

FRANCIS GELEYNIS

Na een cyclus van referaten en artikelen over seksualiteit (*Sexuality, psychoanalytic perspectives*) in 2001, hield de Foundation for Psychotherapy voor haar professionele

leden in 2004 een nieuwe lezingencyclus over agressie en destructiviteit. Ook deze lezingen en bijdragen werden gebundeld door Celia Harding, in *Aggression and destructiveness*.

In het inleidende hoofdstuk (Harding) wordt de evolutie in het denken van Freud over agressie geschetst: agressie krijgt geleidelijk een meer centrale plaats in zijn denken en mettertijd erkent hij naast seksualiteit een 'doodsdrift' als enigmatische bron van destructieve regressie. Zijn inzichten worden aangevuld met die van Klein, voor wie agressie veeleer de drijfveer van psychische ontwikkeling is. Als hedendaagse modellen over destructiviteit worden vooral de inzichten van Glasser over perversie en de verbanden tussen gedesorganiseerde gehechtheid en destructiviteit besproken.

In een volgend theoretisch hoofdstuk stelt Royston dat de doodsdrijf als 'constitutionele destructiviteit' een theoretisch moeilijk te verdedigen verklarend begrip is. Het minimaliseert namelijk het belang van traumatische ervaringen met misbruikende en mishandelende zorgfiguren in de kindertijd voor het ontstaan van destructiviteit. Hij verwijt Freuds conceptualisatie dat ze in wezen intrapsychisch is, een conflict binnen het onbewuste tussen psychische energieën, alsof de feitelijke levensomstandigheden en ervaringen er slechts in tweede instantie toe doen.

Ondanks zijn bezwaren tegen de meta-psychologische theorie van de doodsdrijf erkent de auteur dat in de klinische praktijk verschijnselen als de negatieve therapeutische reactie moeilijk kunnen worden 'begrepen' tenzij men in psychische inertie, herhaling, regressie, het effect van doodsdrijf 'ziet'.

In een goed artikel, *From biting teeth to biting wit*, beschrijft Parsons het proces van de integratie van agressie tijdens de vroegkinderlijke ontwikkeling. In een bijdrage van Rens wordt vanuit de gehechtheidstheorie het verband tussen trauma, gedesorganiseerde gehechtheid,